

УДК 351/354 ББК 66.3(4Укр)

М. В. Болдуєв,
 д. н. з держ. упр., професор, Класичний приватний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

М. Bolduyev,
 Doctor of Public Administration, Professor, Classic Private University

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC METHODS OF STIMULATION OF INTEGRATION PROCESSES
 IN AGRICULTURE AT REGIONAL LEVEL

У статті здійснено обґрунтування заходів спрямованих на посилення ролі органів державного управління та місцевого самоврядування у формуванні інтеграційних об'єднань підприємств різних галузей АПК та фінансових установ на регіональному рівні. Створення інтеграційних об'єднань у вигляді регіональної промислово-фінансової групи дасть можливість повноцінно задіяти механізм державного регулювання економічних процесів у межах адміністративної території. До такого інтеграційного об'єднання доцільно залучити зацікавлених у підвищенні ефективності підприємства машинобудівної промисловості, сільського господарства, підприємства з переробки сільськогосподарської продукції, хімічної промисловості, енергетики, будівництва й будівельних матеріалів, транспорту, комунально-побутового обслуговування, відпочинку і туризму, рекреаційних й інших галузей.

In the article the substantiation of measures aimed at strengthening the role of government and local authorities in shaping integration associations agribusiness enterprises in various sectors and financial institutions at the regional level. Creation of integration associations in the form of regional industrial and financial group will make it possible to fully use the mechanism of state regulation of economic processes within the administrative area. Such integration association concerned should be used to improve the efficiency of enterprise engineering industry, agriculture, enterprises for processing of agricultural products, chemicals, energy, construction and building materials, transportation, public utilities, recreation and tourism, recreation and other sectors.

The concept of a regional industrial and financial groups interested particularly important part in increasing the efficiency of production and social spheres of regional administrations of all units. However, this association should be possible to maintain and strengthen the freedom of market activity and activity of enterprises of all its members. In this regard, participation in regional industrial and financial groups expedient form exclusively on mutually beneficial terms with the central company on self-financing basis.

*Ключові слова: державне регулювання, сільське господарство, промислово-фінансова група, регіон.
 Key words: government regulation, agriculture, industrial and financial group, region.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стимулювання розвитку агропромислового комплексу країни є важливим завданням системи державного управління в Україні. З метою підтримки сільськогосподарських товаровиробників та розбудови інфраструктури аграрного ринку сьогодні існує об'єктивна необхідність посилення ролі органів державного уп-

равління та місцевого самоврядування у формуванні інтеграційних об'єднань підприємств різних галузей АПК на регіональному рівні.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу України особливої актуальності набуває дер-

жавна підтримка інтеграційних процесів підприємств та організацій в ланцюгу забезпечення, здійснення сільськогосподарського виробництва, переробки продукції та просування її на внутрішніх та зовнішніх ринках.

За надзвичайно низького рівня державної підтримки підприємств АПК не відбувається системного, пропорційного розвитку, зростання ресурсного потенціалу більшості його галузей, з'явилися технологічна й економічна незбалансованість і дезінтеграція підприємств сільського господарства, переробки, обслуговування і торгівлі, через що вони в сформованих умовах не в змозі поодиночки вийти з економічної кризи. Проте розвиток інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі дає можливість забезпечити технічну, технологічну, організаційно-управлінську й економічну єдність їх учасників [8].

Сьогодні інтегровані агропромислові формування (від простих до складних) одержують поширення в багатьох регіонах України і характеризуються великою розмаїтістю організаційно-правових форм, складу учасників, видів діяльності, форм власності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні й практичні питання державної підтримки та розвитку механізму регулювання сільськогосподарської галузі в Україні та регіонах в своїх роботах розглядали такі вітчизняні науковці: Алексійчук В., Андрийчук В.Г., Берков М., Бородіна О.М., Гайдуцький П., Гуменюк О.С., Дем'яненко М.Я., Дзюблюк О., Діброва А.Д., Замикула В.В., Зінченко Н.В., Зоря С.І., Кваша С.М., Колотуха С., Лайко П., Лузан Ю.А., Луценко Ю., Малік М., Мочерний С., Непочатенко О., Поддєрьогін А., Саблук П.Т., Самуельсон П. та інші. Проте питання місця та ролі органів державного управління та місцевого самоврядування у формуванні інтеграційних об'єднань підприємств різних галузей АПК на регіональному рівні з метою вирівнювання структурних диспропорцій потребують більш ґрунтовних досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначити заходи посилення ролі органів державного управління та місцевого самоврядування у формуванні інтеграційних об'єднань підприємств різних галузей АПК на регіональному рівні.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На практиці інтегровані формування створюються у формі товариства, акціонерного товариства, асоціації, спілки, кооперативу, структур холдингового типу, промислово-фінансової групи тощо.

Одна зі складних форм агропромислової інтеграції — промислово-фінансова група (ПФГ), що поєднує юридично самостійні особи (обов'язково організації сфери виробництва і кредитних організацій) для реалізації інвестиційних або інших проектів (програм), що сприяє скороченню витрат, підвищенню конкурентноздатності і розширенню ринків збуту вироблених товарів і наданих послуг, підвищенню ефективності виробництва, створенню нових робочих місць [6].

Вважаємо створення таких інтеграційних об'єднань на регіональному рівні дасть можливість повноцінно задіяти механізм державного регулювання економічних процесів в межах адміністративної території. Основними завданнями створення регіональної промислово-фінансової групи (РПФГ) є:

- кооперація і координація зусиль підприємств щодо відновлення виробництва, виходу з кризи, формування стійких ринків збуту продукції, підвищення доходів учасників РПФГ і реального рівня життя працівників в умовах ринку;

- формування великомасштабних інвестиційних, інноваційних, оборотних й інших фінансових фондів, концентрація матеріальних ресурсів з метою здійснення великомасштабних регіональних інвестиційних, інноваційних і комерційних програм, зменшення взаємних неплатежів між учасниками РПФГ;

- організація додаткових зовнішніх і внутрішніх ринків збуту продукції учасників РПФГ;

- розвиток міжрегіональної кооперації і координації взаємодоповнюючих виробництв, відновлення втрачених технологічних, інформаційних, постачальницько-збутових зв'язків на новій економічній основі;

- залучення вітчизняних й іноземних інвесторів для фінансування, відновлення й технічного переоснащення підприємств, цехів, виробництв;

- впровадження внутрішніх пільгових розрахунків на основі стабільних цін між учасниками РПФГ, пільгового кредитування; надійних гарантій інвесторам;

- захист інтересів учасників РПФГ у державних і регіональних органах влади.

У РПФГ необхідно залучити зацікавлених у підвищенні ефективності підприємства машинобудівної промисловості, сільського господарства, підприємства з переробки сільськогосподарської продукції, хімічної промисловості, енергетики, будівництва й будівельних матеріалів, транспорту, комунально-побутового обслуговування, відпочинку і туризму, рекреаційних й інших галузей.

Регіональна промислово-фінансова група повинна поєднувати підприємства й організації регіону, особливо з розвинутими зв'язками із кооперації праці, що складають єдиний технологічний ланцюжок. РПФГ повинна мати у своєму складі необхідний набір ланок циклу "дослідження — підготовка виробництва (включаючи маркетинг) — постачання і збут — транспортування і продаж споживачу — надання сервісних і фінансових послуг". Збереження самостійності кожного учасника ПФГ (концерну) і фінансових інститутів передбачає реалізацію ряду управлінських функцій центральним органам. Економічна основа реалізації таких функцій ПФГ — нерозривна цілісність і взаємозалежність підприємств виробничо-соціального комплексу регіону. Один з основних його інструментів — формування на обов'язковій основі регіонального інвестиційно-інноваційного фонду, кошти якого спрямовуються на реалізацію програм реконструкції і технічного переозброєння підприємств території.

За участю територіальних органів державного та місцевого управління у складі РПФГ доцільно створити: акціонерні товариства, асоціації, кооперативи із заготівлі, зберігання, переробки та збуту сільськогоспо-

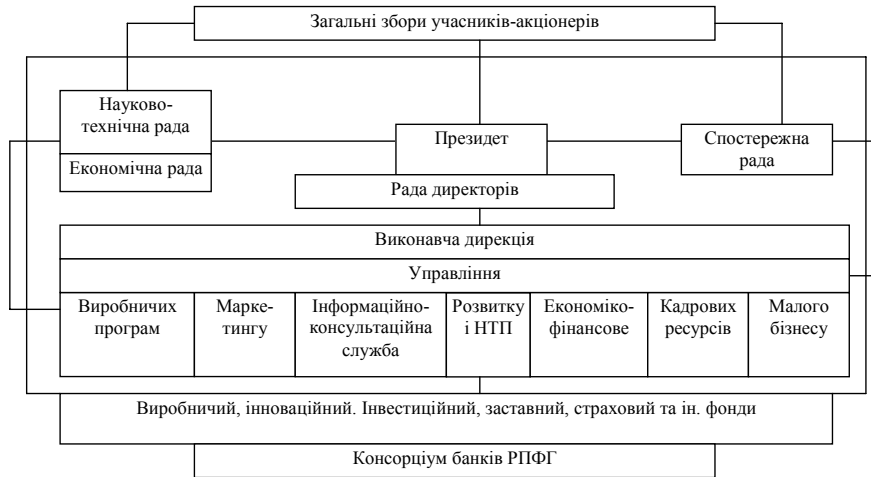

Рис. 1. Структура управління регіональної промислово-фінансової групи

дарської й кінцевої продукції переробної промисловості, агросервісного і транспортного обслуговування селянських, фермерських господарств тощо; компанії із страхування сільськогосподарських підприємств.

На базі підприємств споживчої кооперації доцільно створити якісно нову корпоративну структуру — акціонерне товариство споживачів продовольчих товарів першої необхідності, побутових послуг, будматеріалів, техніки. У такому акціонерному товаристві за внесками населення, замість дивідендів може гарантуватися забезпечення товарами й послугами за стабільними цінами. Стійкість цін може забезпечуватися договірними відносинами акціонерного товариства з постачальниками. Акціонерне товариство може ефективно функціонувати за умов наявності в його складі банку, що виплачує по депозитах встановлений відсоток і надає своїм акціонерам позики на придбання товарів тривалого користування.

Створення в складі ПФГ ефективною маркетингової структури забезпечить можливість просування продукції регіону на зовнішні ринки, сприяння підтримці конкурентоспроможності товаровиробників, розробки пропозицій і захисту інтересів товаровиробників від імпорту, який не відповідає інтересами регіону, прогнозування ринкових наслідків реалізації найбільш важливих програм його розвитку.

Особливу увагу слід приділити включенню в РПФГ науково-технічних центрів, інноваційних інкубаторів бізнесу, інших організаційних форм прискорення науково-технічного прогресу й практичного впровадження інновацій на підприємствах.

У склад РПФГ доцільно включити уповноважені регіональні банки, інвестиційні фонди й інші фінансові структури, зацікавлені в розширенні сфер діяльності, зміцненні фінансового стану. Консорціум банків РПФГ дасть змогу консолідувати більше коштів, активніше використовувати сучасні інструменти грошового обігу, у тому числі векселі, сертифікати, фінансові зобов'язання, інвестиційні, товарні та інші бони, облігації, електронні пластикові картки тощо.

При консорціумі банків доцільно створити розрахунково-кліринговий центр із використанням досвіду успішно працюючих подібних формувань у енергетиці й деяких інших галузях. У банках повинні розміщувати-

ся контрольовані РПФГ фонди: інвестиційний для довгострокового кредитування розвитку і науково-технічного переозброєння виробництва; іпотечний застапний фонд; страховий виробничий фонд; інші необхідні фінансові фонди і структури.

У концепції РПФГ особливого значення набуває зацікавлена участь у підвищенні ефективності виробничої і соціальної сфер регіону адміністрації усіх територіальних одиниць. Водночас РПФГ повинна максимально зберігати і зміцнювати свободу ринкової діяльності й активності підприємств, усіх своїх учасників [9]. У цьому зв'язку участь у РПФГ доцільно формувати винятково на взаємовигідних умовах з Центральною компанією РПФГ на жорстко господарських засадах. Наприклад, підприємства можуть брати участь у РПФГ лише своїми не завантаженими виробничими потужностями. Це дає можливість успішно пристосуватися до ринку підприємствам і окремим виробництвам, зберегти високий рівень господарської самостійності й незалежності. Водночас за погодженими планами і програмами використовуються вільні не завантажені виробничі потужності, матеріальні й трудові ресурси.

У середині системи ПФГ відносини між учасниками мають будуватися на умовах субсидіарної відповідальності в міру їх зацікавленості у підвищенні завантаженої виробничих потужностей, залучення інвестицій і виходу підприємств із кризи [5].

При формуванні РПФГ необхідно передбачати можливість міжрегіональної кооперації й поєднання зусиль із аналогічними структурами.

Наведена на рисунку 1 структура управління РПФГ передбачає гнучкі форми представлення інтересів учасників у відповідних органах. Особливо важливе застосування сучасних систем узгодження інтересів учасників, розподілу коштів інвестиційних та інноваційних фондів, відповідальності й стимулювання керівників і членів Рад директорів, Спостережної, Науково-технічної й Економічної рад, керівників функціональних підрозділів.

Резервні фонди, що створюються при ПФГ (інвестиційний, інноваційний, оборотний, страховий, виробничий, застапний фонд страхування векселів, іпотечний тощо) розміщуються в консорціумі банків РПФГ, що повинні брати активну участь в оцінюванні ефективності

здійснюваних програм і проектів на всіх етапах їх реалізації [7].

Інвестиційні, заставні, страхові й інші фонди РПФГ підпорядковуються Раді директорів. Фонди будують свою діяльність відповідно до затверджених Радою директорів РПФГ програм, планів і оперативних установок.

Реалізація продукції (робіт, послуг) РПФГ здійснюється на зовнішньому і внутрішньому ринках. Зовнішній ринок визначається державними і комерційними, вітчизняними й іноземними, виробничими й невиробничими споживачами, що купують продукцію РПФГ за гривні та конвертовану валюту за ринковими цінами, вільно сформованими на регіональному, всеукраїнському й світовому ринках з урахуванням транспортних витрат і прибутку в умовах конкуренції.

Внутрішній ринок формується учасниками РПФГ — підприємствами і їх працівниками, що можуть купувати продукцію РПФГ шляхом бартеру або за внутрішні платіжні засоби — інвестиційні векселя, товарні, продовольчі бони, сертифікати, облігації, безготівкові електронні гроші на пластикових картках тощо.

Природно, чим більша частина продукції РПФГ споживається на внутрішньому ринку, тим менша його залежність від інфляції, дефіциту гривневої маси і неплатежів у країні.

Формування внутрішнього ринку радикально змінює цільові функції учасників РПФГ як членів корпорації у відповідності з головними цілями соціально-економічного розвитку регіону.

Ринок орієнтує на максимізацію дивідендів і прибутку для відносно вузького кола найбільш вагомих акціонерів будь-якого окремо взятого підприємства.

Найбільш ефективні корпорації, як показує світова практика, забезпечують максимальний рівень добробуту, реальний дохід для своїх працівників і учасників.

Зовнішній ринок потрібний остільки він поставляє первинні енергетичні і сировинні ресурси, а також забезпечує коштами сплату податків й обов'язкових відрахувань до державного й регіонального бюджетів і фондів.

Проте первинні енергетичні і матеріальні ресурси, метали, хімічні і гумовотехнічні вироби в сучасних умовах диверсифікованості й автономізації можуть також подаватися учасниками РПФГ або на договірних засадах за погодженими цінами і програмами.

Практика сплати податків і відрахувань в умовах дефіциту коштів і неплатежів також призводить до застосування натуральних виплат, у тому числі за угодами з державними й регіональними органами влади. Неадекватність ринку і монетарної політики держави сучасним кризовим умовам України стимулюють розвиток більш надійних інструментів, методів взаєморозрахунків і фінансування інвестицій.

Частка продажу на зовнішньому ринку, що йде на виплати податків, може зменшуватися, якщо з державною, регіональною і місцевою владою будуть, відповідно до наявної практики, досягнуті домовленості про постачання продукції РПФГ у рахунок податків шляхом відрахувань для лікарень і поліклінік, міліції, армії тощо, а також компенсації заборгованості із заробітної плати працівників бюджетного сектора.

Для залучення фінансових інвестиційних ресурсів і забезпечення необхідних оборотних коштів РПФГ випускає, поширює і вводить у обіг акції, облігації, інвестиційні бони, електронні пластикові картки, векселі й інші цінні папери, які будуть використовуватися як платіжні засоби підприємствами РПФГ і пов'язаними з нею виробничими й комерційними відносинами партнерами і контрагентами.

Інвестиційні бони, електронні пластикові картки й інші, що випускаються РПФГ платіжні засоби, можуть забезпечуватися товарною масою підприємств РПФГ, у тому числі електроенергією, будівельними матеріалами, квартирами, котеджами, сільгоспродуктами, промисловими виробами, туристичними і санаторними путівками відповідно до реальних можливостей учасників РПФГ.

Погоджені підприємствами РПФГ стабільні ціни повинні забезпечувати рентабельність усіх нормально працюючих підприємств РПФГ з урахуванням природних умов, транспортних витрат, ринкових вимог конкурентноздатності продукції, ефективності ПФГ у цілому.

Внутрішньорегіональні платіжні засоби (іпотечні заставні зобов'язання для будівництва житла, довгострокові і короткострокові облігації, векселі, інвестиційні бони, іменні пластикові карти для безготівкових розрахунків) вводяться в обіг поступово. Вони відіграють роль квазігрошей, сприяючи подоланню дефіциту оборотних коштів і неплатежів між підприємствами такого регіону, формуванню регіонального інвестиційного фонду. Механізм визначення обмінного курсу цінних паперів, у тому числі іпотечних заставних зобов'язань, облігацій інвестиційних бонів, іменних пластикових карт на поточний гривневий еквівалент і валюту бажано формувати на основі розрахункових гривень.

Відповідна цінова база має забезпечувати рентабельність абсолютної більшості промислових та сільськогосподарських підприємств з урахуванням прийнятих практично в усіх індустріально розвинутих країнах, у тому числі США, ФРН, Швеції дотацій. При цьому має забезпечуватися прийнятний рівень цін на продукцію для населення [10].

За наявності кадрового, виробничого й сировинного потенціалів, що забезпечують технологічний і виробничий цикли аж до реалізації продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку при консорціумі банків створюються розрахунково-клірингові центри. Їх основними завданнями є: введення єдиної нормативної бази розрахунку цін, витрат праці й собівартості виробів у твердих гривнях, що враховують об'єктивні умови виробництва підприємств РПФГ; визначення обсягів емісії внутрішніх платіжних засобів — цінних паперів для формування необхідних оборотних та інвестиційних ресурсів; забезпечення мінімальними фінансовими засобами товарних, сировинних і транспортних потоків і взаємозв'язків підприємств РПФГ.

ВИСНОВКИ

Розширення стабілізаційного потенціалу і технологічних зв'язків на новій економічній основі визначає доцільність формування регіональних промислово-фінансових груп як відкритої системи, до економічного і фінансового механізму якої можуть приєднатися під-

приємства інших регіонів. Доцільно погодити з такими регіонами стратегію зовнішньоекономічної діяльності, напрями спеціалізації виробництв і зменшити, за можливості, цінову конкуренцію на зовнішніх ринках, тим більше, при експорті у зарубіжні країни.

Доцільно провести ревізію й посилити контроль ввозу і вивозу добрив, продукції сировинного комплексу й інших галузей, маючи на увазі її використання для забезпечення нових платіжних засобів без збитку для відповідних підприємств в інтересах усього виробничого комплексу регіону, стабілізації й виходу з кризи економіки, соціальної сфери.

Викладене вище, на наш погляд, не вичерпує необхідних заходів щодо удосконалення і формування органами державного управління та місцевого самоврядування економічного механізму стабілізації виробничо-соціального комплексу регіону. Але важливим є детальне опрацювання і узгодження сформованої концепції з усіма зацікавленими сторонами, органами державного та регіонального управління, підприємствами, банками, місцевими органами самоврядування.

Необхідно також якомога повно використовувати й залучати наявні можливості фінансування програм і проектів розвитку виробничого комплексу регіону, вирішення проблем безробіття та соціального захисту населення за рахунок державних джерел, кредитів комерційних банків й іноземних інвестицій. Доцільно при цьому зберегти й розвинути практику зі створення економічних умов і пільг для залучення вітчизняних й іноземних інвестицій, активізації малого бізнесу, допомоги великим підприємствам, удосконалення за участю державних органів системи фінансування місцевого самоврядування на основі формування бюджетів "знизу".

Література:

1. Борик О.Я. Кредитування підприємств — важлива складова діяльності промислово-фінансових груп (ПФГ) як саморегульованої системи / О.Я. Борик // Ефективна економіка. — 2010. — № 4. — С. 25—30.
2. Верней О.Є. Особливості діяльності промислово-фінансових груп: зарубіжний досвід та українські перспективи / О.Є. Верней // Регіональна економіка. — 2008. — № 3. — С. 127—132.
3. Гончарук Я.М. Фінансово-кредитне забезпечення агропромислового комплексу регіону та основні напрями підвищення його ефективності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Я.М. Гончарук. — Харків, 2008. — 22 с.
4. Ільчук О.О. Наслідки впливу державної політики на розвиток аграрних підприємств / О.О. Ільчук, Н.Л. Івашків // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. — 2014. — Вип. 7 (3). — С. 35—38.
5. Нижник Н.Р. Промислово-фінансові групи — перспективний напрямок господарювання в регіонах України / Н.Р. Нижник, В.О. Кучеренко // Університетські наукові записки. — 2006. — № 3-4. — С. 369—378.
6. Рак Р. Особливості формування інвестиційних ресурсів в межах промислово-фінансової групи / Р. Рак, Ю. Нетесаний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2009. — Вип. 109. — С. 36—39.

7. Сулима М.О. Роль і функції банків — учасників промислово-фінансових груп / М.О. Сулима, С.П. Прокопенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. — 2016. — Вип. 16 (4). — С. 140—143.

8. Ульянченко Ю.О. Державне стимулювання розвитку аграрних кластерів / Ю.О. Ульянченко // Теорія та практика державного управління. — 2015. — Вип. 1. — С. 92—100.

9. Ульянченко Ю.О. Теоретико-методологічні підходи до державного регулювання розвитку аграрної сфери на кластерних засадах / Ю.О. Ульянченко // Актуальні проблеми державного управління. — 2012. — № 1. — С. 86—97.

10. Яненкова І.Г. Промислово-фінансові групи: Україна та зарубіжжя / І.Г. Яненкова, О.О. Полетаєв // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер.: Економіка. — 2014. — Т. 243, Вип. 231. — С. 43—47.

References:

1. Boryk, O.J. (2010), "Loans — an important component of industrial-financial groups (PFG) as a self-regulating system", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, pp. 25—30.
2. Verne, O.E. (2008), "Features of industrial and financial groups: foreign experience and Ukrainian prospects", *Rehional'na ekonomika*, vol. 3, pp. 127—132.
3. Goncharuk, Y.M. (2008), "Financial and credit support agriculture in the region and key areas to improve its efficiency", Ph.D. Thesis, Money, finances and credit, Kharkiv National University V.N. Karazin, Kharkiv, Ukraine.
4. Ilchuk, O. (2014), "The effects of public policy on the development of agricultural enterprises", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*. Ser.: *Ekonomichni nauky*, vol. 7 (3), pp. 35—38.
5. Nyzhnyk, N.R. and Kucherenko, V.A. (2006), "Industrial and financial groups — economic perspective direction in regions Ukraine", *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 3—4, pp. 369—378.
6. Cancer, R. (2009), "Features of investment resources within the industrial and financial group", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. *Ekonomika*, vol. 109, pp. 36—39.
7. Sulima, M.O. (2016), "The role and functions of banks — members of industrial and financial groups", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*. Ser.: *Ekonomichni nauky*, vol. 16 (4), pp. 140—143.
8. Ulianchenko, Y.O. (2015), "State stimulation of agricultural clusters", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1, pp. 92—100.
9. Ulianchenko, Y.O. (2012), "Theoretical and methodological approaches to the state regulation of the agricultural sector on the basis of cluster", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1, pp. 86—97.
10. Yanenkova, I.G. (2014), "Industrial and financial groups: Ukraine and abroad", *Naukovi pratsi [Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylians'ka akademiia"]*. *Seriia: Ekonomika*, vol. 243, pp. 43—47.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2017 р.